

პედაგოგიკის ძირითადი ეკოლოგიური კატეგორიები

მედეა ანთია

ტექნიკის დოქტორი, ცხუმ-აფხაზეთის

მეცნიერებათა აკადემიის წევრი

E-mail: medeaantia51@gmail.com

წარმოადგინა ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიის პედაგოგიკისა და მეთოდოლოგიის ინსტიტუტმა

აბსტრაქტი. სტატიაში მოყვანილია პედაგოგიკის თანამდეროვე ძირითადი ეკოლოგიური კატეგორიები. *ეკოლოგიური აზროვნება, ეკოლოგიური განათლება.*

ეკოლოგიური აზროვნება. ეს გონებრივი მოქმედების უმაღლესი გამოვლინებაა, იგი ორიენტირებულია მეცნიერული ცოდნის გარკვეული საქმიანობის უნარ-ჩვევების ათვისება-დაუფლებაზე, კულტურული ღირებულებებისა და ნორმატივების აღდგენა-განახლებაზე, რაც, ერთობლივად, ბუნებითსარგებლობასთან არის ადაპტირებული ეკოლოგიური განათლება ესაა პროცესი და შედეგი სწავლებისა, რომელიც ორიენტირებულია გარემომცველი სამყაროს ინტეგრაციული ცოდნის, ეკოსაქმიანობის უნარ-ჩვევების დაუფლებაზე. იგი, დადებითი მოტივაციის არსებობისას, ცივილიზაციის განვითარების კვალდაკვალ, მიმართულია მის შემსწავლელთა ეკოშეგნებისა და ზოგადი ეკოლოგიური კულტურის ფორმირებისაკენ.

საკვანძო სიტყვები: ეკოლოგია, აუტეკოლოგია, სინეკოლოგია, ეკოლოგიური აზროვნება, ეკოლოგიური განათლება.

ერთიანი, მთლიანი სამყარო ეკოლოგიურ კულტურასაც მოიცავს. იგი არის ადამიანის მრავალსახეობრივი მოღვაწეობისა და ზოგადი კულტურის შემადგენელი კომპონენტი, სულიერ და მატერიალურ ღირებულებათა სისტემების სინთეზი. ამიტომაცაა, რომ ეკოლოგიური განათლების საჭიროება მჭიდროდ უკავშირდება პიროვნებისა და საზოგადოებრიობის ეკოლოგიური

თვითგამორკვევის პროცესს; გარდა მოთხოვნილთა ეკოლოგიურად მიზანშეწონილი ქცევის და ადამიანის ეკოლოგიურად აზროვნების ჩამოყალიბებას. ჩვენ ეკოლოგიური განათლების მიზნად მიგვაჩნია არა მარტო პიროვნების, არამედ საზოგადოებრიობის ფორმირებაც ეკოლოგიური კულტურის მატარებლებად.

კულტურის ინტეგრირებული ფაქტორები; სოციალური გამოცდილება და განათლება წარმოადგენენ ფასეულ ეკოლოგიურ იმპერატივებს. რაც უფრო მეტია, დიდია ეკოკულტურის ინტეგრაცია, მით უფრო ხერხდება კაცობრიობის მთელი ნამოღვაწარის ჩაყენება სოციალური და ბუნებრივი ეკოლოგიის დაცვის სამსახურში. აქედან გამომდინარე, ადამიანის ყველა სახისა თუ ფორმის საქმიანობა ეკოლოგიურ მიზნებსაც უნდა მოიცავდეს. თავის მხრივ, ახალი ცივილური და საგანმანათლებლო პარადიგმის „ინტერფერენცია“ ხელს უწყობს ეკოლოგიურად მისაღები პედაგოგიური პროცესის არეალის შექმნას. თუ ჯერ კიდევ სულ ახლახანს განათლება, შედიოდა საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა დისციპლინებში, ამჟამად ნათელი გახდა, რომ ეს არასაკმარისია. დღეს ეკოლოგიური განათლება ორიენტირებული უნდა იყოს უნივერსუმის ღირებულებებზე იმდენად, რამდენადაც „სოციალური ფაქტორის“ წილი ეკოლოგიურ განათლებაში საგრძნობლად გაიზარდა. ამიტომაცაა აუცილებელი არა მარტო გავიზიაროთ, არამედ საზოგადოებრიობაში დავნერგოთ კიდევ წინმსწრები განათლების იდეები, ინოვაციური საგანმანათლებლო ტექნოლოგიები, სწავლებასა და აღზრდაში დავამკვიდროთ პიროვნებაზე ორიენტირებული მიდგომები, როგორც ცალკეულ პიროვნებაში, ისე მთლიანად საზოგადოებრიობაში მოვახდინოთ ეკოლოგიური კულტურის რეპროდუცირება. ამ და მსგავს ამოცანებს ჰუმანიტარული განათლება წყვეტს.

ამასთან, გვესმის, რომ ჩვენ მიერ წარმოდგენილი განათლების მოდელისათვის საჭიროა, პირობითად თუ ვიტყვი, „ახალი ფილოსოფია“, რომელიც აიგება ეკოლოგიურ საფუძველზე, ხოლო საძირკვლად დაედება ბუნებასთან სისტემური, ჰარმონიული თანაარსებობის, თანაცხოვრების ცოდნა და უნარ-ჩვევები.

ვითვალისწინებთ რა, რომ ეკოლოგიური განათლების შინაარსის სახით გვევლინება ეკოლოგიური თვითგამორკვევა, სიტუაციის ეკოლოგიური შეფასება, მოქმედებათა მიზანშეწონილობის ეკოლოგიური ნორმები და მათ, მთლიანობაში,

ახლავს საზოგადოებრიობისა და პიროვნების ეკორეფლექსიები, ჰუმანიტარული განათლების ეკოლოგიურ-პედაგოგიური ასპექტის პრინციპების ფორმირებასთან ერთად, ჩვენ ანგარიშს ვუწევთ უნივერსუმის, ჰუმანიზაციის, ეკოლოგიური განათლების ფორმების, მეთოდების, საშუალებების ოპტიმალური, შეხამების პრინციპებსაც.

უნივერსუმის პრინციპი ითვალისწინებს ყველა ცხოვრებისეული ფორმისა და მოვლენის ურთიერთდაკავშირებას, ერთმანეთზე დამოკიდებულებას, ურთიერგანპირობებულობას, რასაც ემატება ადამიანის ჩართვა ე. წ. „გლობალურ აღზრდაში“ მისი ხასიათის უნივერსალურ, ზოგადკაცობრიულ თვისებათა გამომუშავების მიზნით. განათლების ფორმების, მეთოდების, საშუალებების ურთიერთშეხამების პრინციპი განსაზღვრავს ეკონარების ფორმირების ტაქტიკას, ასევე ეკოლოგიური პროცედურების დაუფლებისადმი მიდრეკილებას: თვითგამორკვევას, შეფასებას, ნორმირებას, მოქმედებას, რეფლექსიას. ტაქტიკა დამოკიდებულია სწავლების პედაგოგიკური ორგანიზაციის ხასიათზე, ანუ იმაზე, თუ რა ხასიათისაა მოსწავლეთა შემეცნებითი მოქმედებას მათ მიერ განათლების ამა თუ იმ შინაარსის მქონე კომპონენტის ათვისებისას.

ეკოლოგიური განათლების შედეგი კი არის ეკოლოგიური მსოფლმხედველობის და ცნობიერების ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს ეკოლოგიურად მიზანშეწონილი ქცევას და მოქმედებას.

ამ პროცესის სრულად გააზრების საშუალებას ისეთი მეთოდოლოგია იძლევა, რომელიც შესაბამისი კატეგორიებისა და ცნებების სისტემით გადმოიცემა.

ი. ისკურკი გამოყოფს შემდეგ ძირითად პედაგოგიკურ-ეკოლოგიურ კატეგორიების ცნებებს

- ეკოლოგია;
- ეკოლოგიური კულტურა;
- ეკოლოგიური შეგნება;
- ეკოლოგიური განათლება;
- ეკოლოგიური თვითგამორკვევა;
- ეკოლოგიური პასუხისმგებლობა;
- მასწავლებლის ეკოლოგიურ-პედაგოგიური კულტურა.

ამ ჩამონათვალს ჩვენ ვუმატებთ „ეკოლოგიური აზროვნების“ კატეგორიას.

ეკოლოგია - ეს არის მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ცოცხალი ორგანიზმების ურთიერთ და გარემომცველ სამყაროსთან მათი დამოკიდებულების კანონზომიერებებს. გარემომცველ სამყაროში იგულისხმება გარემო პირობების ერთობლიობა, რომლებიც გავლენას ახდენენ როგორც ცალკეულ ორგანიზმზე, ისე მათს თანასაზოგადოებაზე. ცოცხალი ორგანიზმების ურთიერთობა და მათი კავშირი გარემო სამყაროსთან, მათ შორის ნივთიერებათა და ენერჯის ცვლა, ორგანიზმების შეგუება მუდმივ ცვალებად სასიცოცხლო პირობებთან, დედამიწაზე სოცოცხლის მთავარი მამოძრავებელი ძალა და ეკოლოგიის, როგორც მეცნიერების დარგის ძირითადი შინაარსია.

ეკოლოგია, როგორც მეცნიერება, მთელ რიგ დარგებად იყოფა:

აუტეკოლოგია შეისწავლის გარემომცველი სამყაროს ფაქტორებზე ცოცხალი ორგანიზმების სახეობათა რეაგირებასა და მათ ურთიერთმოქმედებათა თავისებურებებს.

პოპულაციური ეკოლოგია შეისწავლის გარემოს განსაზღვრულ პირობებში არსებული ცოცხალი ორგანიზმების პოპულაციებს, რომლის ზემოქმედებითაც ისინი ვითარდებიან, სახეს იცვლიან.

სინეკოლოგია შეისწავლის ცოცხალი ორგანიზმების ჯგუფებს, გაერთიანებების (ბიოცენოზების) არსებობისა და განვითარების კანონზომიერებებს კონკრეტულად მათი ყოფნა-ბინადრობის ცვალებად პირობებში.

საზოგადოებრიობის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე წარმოიქმნა ეკოლოგიურ სიტუაციათა ემოციური შეფასებიდან მათს თეორიულ გააზრებაზე გადასვლის მოთხოვნა, საჭიროება. ამასთან დაკავშირებით, ფილოსოფიურ მეცნიერებაში გაჩნდა ტერმინი - „სოციალური ეკოლოგია“. ეკოლოგიის მეცნიერებათა შორის „სოციალურ ეკოლოგიას“ განსაკუთრებული ადგილი უკავია. ამასთან, იგი ჯერ კიდევ ბოლომდე შესწავლილ-დამუშავებული არ არის. ის ცოცხალ ორგანიზმთა „სოციუმის“ გამოხატულებაა. არსებობის ასეთი ფორმა მხოლოდ ადამიანთათვის არის დამახასიათებელი. აქ გონიერება გადამწყვეტ როლს ასრულებს, იგი ქმნის სპეციფიკურ, ე. წ. ზესაზოგადოებრიობას - კაცობრიობას. სოციალური ეკოლოგია განიხილავს ურთიერთდამოკიდებულებებს გლობალურ

სისტემაში: „საზოგადოებრიობა (რაც, ვიმეორებთ, მხოლოდ ადამიანთა გაერთიანება შეიძლება იყოს) - გარემომცველი სამყარო“ და შეისწავლის ურთიერთმოქმედებებსა და ურთიერთკავშირებს საზოგადოებრიობასა და ბუნებრივ, აგრეთვე, შექმნილ ტექნოლოგიურ გარემოს შორის. ამასთან, იგი ამუშავებს ბუნებათსარგებლობის მეცნიერულ საფუძვლებს. ეს უზრუნველყოფს ბუნების დაცვას და ამავედროულად ადამიანისათვის ითვისების წინებს ცხოვრების ხარისხის ამაღლებას.

სოციალური ეკოლოგიის მთავარი ამოცანაა საზოგადოებრიობისა და ბუნების კანონზომიერებათა ურთიერთქმედების შესწავლა და ამის საფუძველზე ახალი ბუნებრივ-კულტივირებული გარემოს პროექტირება.

სოციალური ეკოლოგიის მიერ დაგროვილი ცოდნა და დასკვნები, რაც, თავისთავად, მის, როგორც მეცნიერების, საგანს შეადგენს, სოციალურ-ბუნებრივი გარემოს ერთიანობის ამოსავალ პრინციპს ეფუძნება. იგი არის ადამიანის სამოქმედო სივრცე და განსაზღვრულია შემდეგი პოსტულატებით: ერთიანობა სისტემისა „ბუნება-საზოგადოებრიობა-ადამიანი“; ადამიანი ბუნების ნაწილია და მისი განვითარება ბუნების ცვალებადობის ფაქტორია; კაცობრიობის ისტორია ბუნების ისტორიის ნაწილია და მისი გარდაქმნა-განახლება ადამიანის ცხოვრების საფუძველია. ამასთან, ეს გულისხმობს ბუნების კანონების პირველადობას. ანთროპოგენურ-ეკოლოგიური კავშირების დინამიკური მდგრადობის აუცილებელი შენარჩუნებისათვის საჭიროა, რომ მას ტექნიკურ-ეკონომიკური პროგრესი ექვემდებარებოდეს.

მოცემული დისციპლინის „ადამიანის ეკოლოგია“- ფარგლებში რომელიც, როგორც კომპლექსური მეცნიერება, იკვლევს ბიოსფეროს (მისი შემადგენელი ნაწილების) ზოგადი კანონების ურთიერთდამოკიდებულებებს სოციუმის ანტიქვესისტემებთან (მათს სხვადასხვა დონეებზე), მის ჯგუფებთან და ინდივიდუუმებთან ერთად, შეისწავლის ბუნებრივი გარემოს ზეგავლენას ადამიანზე და ადამიანთა ჯგუფებზე.

ბოლო ხანებში ფართო გავრცელება პოვა ეკოლოგიის სხვადასხვა ვარიაციებმა: სამრეწველო ინჟინერიის ეკოლოგიამ, სასოფლო-სამეურნეო ეკოლოგიამ და სხვ. ეკოლოგიური მეცნიერების გამოყენებითი ასპექტები ემსახურება საინჟინრო-

ტექნიკური დისციპლინების განვითარებას, მათ შორის გარემომცველი ბუნების დაცვას.

ეკოლოგიურ მეცნიერებათა ციკლში განსაკუთრებული ადგილი უკავია ნოოსფეროლოგიას. ცნება - ნოოსფერო შემოიტანა ფრანგმა მათემატიკოსმა და ფილოსოფოსმა ე. ლე რუამ, თეორიულად კი, ზოგად ასპექტში, დაამუშავა ვ. ვერნადსკიმ.

ნოოსფერო - ეს „გონების სფეროა“. ნოოსფეროლოგია შეისწავლის ბიოსფეროს განვითარების უმაღლესი სტილის ფორმირების შესაძლებლობებს, დაკავშირებულს მასში ცივილიზებული საზოგადოებრიობის წარმოშობასა და ჩამოყალიბებასთან. აქ იგულისხმება ის პერიოდი, როცა ადამიანის გონიერი მოღვაწეობა განვითარების მთავარი განმსაზღვრელი ფაქტორი ხდება.

ქვეყნის ეკოლოგიური კულტურა - ეს საზოგადოებრიობის ცივილიზირებულობის საზომია და გამოიხატება დაგროვილი გამოცდილების სინთეზით, აგრეთვე იმ ხალხთა ბუნებისშესაბამისი და სოციომემანარჩუნებელი ქცევებითა თუ საქმიანობით, კულტურათა მრავალფეროვნებითა და სოციალურ-ბუნებრივი ეკოსისტემებით, რომლებიც ამ აღებულ ტერიტორიაზე მოსახლეობენ.

როგორც გარემოს დაცვისა და განვითარებისადმი მიძღვნილი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონფერენციის (რიო-დე-ჟანეირო, 1992) მასალებშია აღნიშნული, ტექნოკრატიული საზოგადოებრიობის კულტურა, რომელმაც მისი ზნეობრივი ნორმები და ღირებულებები ჩამოაყალიბა და ისინი მოთხოვნილებათა რაოდენობრივი ზრდის მაჩვენებლებს დაუკავშირა, ამოწურა თავისი შესაძლებლობები და უძღური აღმოჩნდა უზრუნველყო ცივილიზაციის განვითარების შემდგომი სტაბილურობა. კაცობრიობის ახალი - ეკოლოგიური - კულტურა იმდენად მაღალი მნიშვნელობის მქონე ორიენტაციებს მოიცავს, რომ ისინი განსაზღვრავენ მთელი გაერთიანებების ეკოლოგიურად დასაბუთებულ (ეკოლოგიურად მისაღებ) ქცევებსა და მოღვაწეობას, ადგენენ სუბიექტსა და სოციობუნებრივ გარემოს შორის დამოკიდებულებათა ახალ ხარისხობრივ დონეებს. ფართო გაგებით, „ეკოლოგიური კულტურა, - აღნიშნავს ი. ხოტუნცევი, - ზოგადკაცობრიული კულტურის ახალი შინაარსის მატარებელია. მისი ბაზისი უნივერსალური, სულიერი ღირებულებების ეკოლოგიურ და ზნეობრივ

იმპერატივებს შეიცავს“ (იხ. მოსწავლეთა ეკოლოგიური კულტურის ფორმირების პრობლემები, საგანმანათლებლო სამყარო - მსოფლიო განათლება, #2, 2003).

ეკოლოგიური კულტურა მოიცავს ეკოლოგიურ ცოდნას, იმის გაგებას, რომ „ბუნება მბრძანებელია, იგივ მონაა თავისა“ (ვაჟა), სიცოცხლისა და სილამაზის წყაროა, ზნეობრივ-ესთეტიკური გრძნობებისა და განცდების საგანძურია, რომელშიც დაუჩქებელია სამყაროსთან ჩვენი ფაქიზი ურთიერთობა, მისი დაცვა-შენარჩუნების პასუხისმგებლობა, უნარი - ნებისმიერი მოქმედებით მისი ხელყოფის თავიდან აცილებისა, ადამიანის ჯანმრთელობაზე ზრუნვისა, საერთოდ, ბუნებისდაცვითი მოღვაწეობისა და ყოველივე ამის შეგნებული, გააზრებული განხორციელებისა.

ეკოლოგიური შეგნება - ესაა ეკოლოგიური კანონებისა და წესების არსის გაცნობიერება, შედეგი ინტეგრირებული პროცესებისა, წვდომა სისტემაში - „საზოგადოებრიობა-ბუნება“ - არსებული წინააღმდეგობების მიზეზებისა, ესაა ეკოლოგიური იმპერატივების განხრით მიზანშეწონილი მოღვაწეობის ზნეობრივი არჩევანი, საკუთარი თავის აღიარება სამყაროს უნივერსუმის ნაწილად.

ეკოლოგიური განათლება - ესაა პროცესი და შედეგი სწავლებისა, რომელიც ორიენტირებულია გარემომცველი სამყაროს ინტეგრაციული ცოდნის, ეკოსაქმიანობის უნარ-ჩვევების დაუფლებაზე. იგი, დადებითი მოტივაციის არსებობისას, ცივილიზაციის განვითარების კვალდაკვალ, მიმართულია მის შემსწავლელთა ეკოშეგნებისა და ზოგადი ეკოლოგიური კულტურის ფორმირებისაკენ. შეუძლებელია არ დავეთანხმეთ მეცნიერთა დასკვნებს, რომლებიც ეკოლოგიური განათლების მიზნად მიიჩნევენ მემკვიდრეობითი ეკოლოგიური კულტურის აღდგენა-განახლებას, აქედან გამომდინარე კი, ადამიანთა ურთიერთმოქმედებით მოპოვებული გამოცდილების გაფართოებას, რაც უზრუნველყოფს დაგროვილი გამოცდილების ცხოველყოფილობას და შეუფერხებელ განვითარებას, გამოხატულს ზნეობრივი ნორმების, ღირებულებების, ემოციური ურთიერთდამოკიდებულებების სახით (ა. ვერბიცი).

ი. ზვერევი მიიჩნევს, რომ ეკოლოგიური განათლების მთავარი მიზანია პიროვნებისა და საზოგადოებრიობის ეკოლოგიური კულტურის განვითარება (აღზრდა). მასში შედის შემდეგი კომპონენტები:

• ადამიანისა და სოციალურ-ბუნებრივი გარემოს ურთიერთმოქმედებათა დადებითი სამეცნიერო და პრაქტიკული საქმიანობით მიღებული გამოცდილების გამდიდრება;

• ბუნებისადმი, მატერიალური, სოციალური და სულიერი ღირებულებებისადმი პიროვნებისა და საზოგადოებრიობის პასუხისმგებლობითი დამოკიდებულების ფორმირება;

• სიცოცხლის ყველა ფორმის, როგორც ადამიანის ყოფნა-არსებობის პირობის, პრიორიტეტის აღიარება-დამტკიცება;

• ადამიანის ყოველმხრივი განვითარების, მისი მიდრეკილებებისა და შემოქმედებითი უნარის, კეთილდღეობის, ჯანმრთელობის უზრუნველყოფა სისტემის: „ადამიანი → ადამიანი“ - ოპტიმიზაციის პირობებში.

ზემომოყვანილი დებულებების გათვალისწინებით, ი. ისკრუკი ეკოლოგიური განათლების მიზნად მიიჩნევს პიროვნებისა და საზოგადოებრიობის წარმოდგენების ფორმირებას სიცოცხლეზე, გარემომცველ სამყაროზე, როგორც ეკოკულტურის მატარებლებზე.

თუ განათლებას განვიხილავთ როგორც ადამიანის მიერ მთელი კაცობრიობის სოციალური გამოცდილების ათვისებას, ჯგუფებში, ეკოსისტემებში მის სოციოლოგიზაციას, მაშინ საჭიროა განათლებში, განსაკუთრებით ჰუმანიტარულში, ორი ტენდენცია გამოვაცალკევოთ: ერთი მხრივ, პედაგოგთა დამოკიდებულებას განათლების ჰუმანიტარული პარადიგმისადმი, ამასთან, სოციოკულტურული პოტენციალისა და საგანმანათლებლო სივრცის ნაციონალური თავისებურებების გამოყენებას მივყევართ პიროვნულ-შემოქმედებითი მიდგომის რეალიზაციისაკენ. მეორე მხრივ, განათლების ახალი სტანდარტების შემოტანა საშუალებას იძლევა წარმოვაჩინოთ ადრე პედაგოგიურ პროცესში გაუთვალისწინებელი „ეკოლოგიური განათლება“ და მისი კომპონენტები.

ბოლო წლებში უმაღლესი პედაგოგიური განათლების სისტემაში შეიმჩნევა ეკოლოგიური განათლებისადმი სისტემური მიდგომის ტენდენციის გაძლიერება.

სისტემური მიდგომიდან გამომდინარე, ეკოლოგიური განათლება ახლა უფრო ნაირგვარი კუთხით განიხილება. კერძოდ, ესაა: სისტემატურობის,

უნივერსალურობის, კომპლექსურობის პრინციპების ამოქმედება, ზოგადმეცნიერული და პროფესიული მომზადების შერწყმა; ეკოლოგიური განათლების - ეკოლოგიური სწავლებისა და აღზრდის პროცესის - ისე აგება, რომ პრიორიტეტულად პიროვნების ეკოლოგიური კულტურის ფორმირება იქცეს.

რეჟიმი: „მეცნიერება - სასწავლო საგანი“, ჰუმანიზაციის პრინციპის რეალიზებით, მკაფიოდ გამოხატავს ეკოლოგიური განათლების შინაარსს: `ჰუმანიზმი მოიცავს ადამიანისადმი დამოკიდებულების მრავალგვარ ნიუანსს, აღიარებს ადამიანს როგორც სუბიექტს და მის კეთილდღეობას თვლის ყველა სოციალური ინსტიტუტის შეფასებათა კრიტერიუმად. აქ იგულისხმება დამოკიდებულება საზოგადოებრიობის მიმართაც. თანამედროვე ჰუმანიზმის უმნიშვნელოვანესი მხარეა მისი მიმართულება ადამიანის ბუნებითი არსისა და საფუძვლებისადმი, მისი შინაგანი სამყაროსადმი, სულიერებისადმი. ეს გამიზნულია პიროვნების დეტერმინირებულ სტრუქტურებს შორის ჰარმონიის მისაღწევად. ზემოთ ნახსენები `ჰუმანიზმის` შინაარსში ჩადებულია მისი ბუნებითი გაგება. ამიტომ, თანამედროვე ჰუმანიზმი ასე შეიძლება გამოიხატოს: „ადამიანი და ბუნება“.

ვინაიდან ეკოლოგიური განათლების შედეგი გახლავთ ჩამოყალიბებული ეკოლოგიური შეგნება და მსოფლმხედველობა, რასაც, როგორც წესი, მოჰყვება ეკოლოგიურად მიზანშეწონილი ქცევისა და საქმიანობის დეტერმინირება, ამდენად, ეკოლოგიური განათლების ფარგლებში, ჩვენი აზრით, აუცილებელია ორიენტაცია ავიღოთ არა ეკოლოგიის სწავლებაზე, არამედ პედაგოგიური ტექნოლოგიების მეშვეობით სრულ ეკოლოგიურ მომზადებაზე.

დიახვაც, ეკოლოგიური განათლება ეკოლოგიური პრაქტიკის - ეკოლოგიური შეგნებისა და ეკოლოგიური საქმიანობის, ასე ვთქვათ, წარმოებულია და არა პირიქით. აქედან გამომდინარე კი, მისი შინაარსი ასახავს ეკოლოგიურ ნორმებს, შეფასებებს, პიროვნების ქცევებსა და ქმედებებს.

სხვა საკითხებთან ერთად უმაღლეს პედაგოგიურ ეკოლოგიურ განათლებისადმი მიძღვნილ გამოკვლევებში (ნ. ბოროვსკაია, ვ. სერიკოვი, ვ. დანიელჩუკი, ს. კაშლევნი, ვ. კოფტუნნი), განიხილება პიროვნული მიდგომის რეალიზაციის საკითხიც. იგი გათვლილია მეცნიერული ინფორმაციის ეტაპობრივი

ათვისებით, ოპტიმალური რეჟიმის უზრუნველყოფაზე, ეკოლოგიური საქმიანობის უნარ-ჩვევების დაუფლებაზე და მიზნად ისახავს სტუდენტებში დადებითი მოტივაციის გამომუშავებას განათლებისა და თვითგანათლებისადმი, ასევე მეცნიერული და შემეცნებითი მოთხოვნილებების და ინტერესების დაკმაყოფილებას ეკოლოგიის სფეროში.

პიროვნების გამოცდილების მიღების ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური მექანიზმების ქმედითუნარიანობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი კომპონენტის ფორმირება ხდება: ცოდნის, უნარ-ჩვევების, დამოკიდებულებების თუ სხვ. მაგალითად, სანიმუშო ეკოლოგიური შეგნების ჩამოსაყალიბებლად აუცილებელია პრაქტიკულ-ორიენტირებული მოღვაწეობა. ამასთან, ამგვარ საქმიანობაში პიროვნების ჩართვა ინტეგრაციულ ჯგუფებში გაერთიანების გზით საშუალებას აძლევს მას დაეუფლოს ცხოვრების ეკოლოგიურად მიზანშეწონილ მოდელს და პროფესიულ-პრაქტიკულ ჩვევებსაც.

განათლებისადმი პიროვნულ-ორიენტირებული მიდგომა მისი პედაგოგიური ტექნოლოგიების ეკოლოგიური პოტენციალის ერთ-ერთი შესაკრებთაგანია.

ეკოლოგიური თვითგამორკვევა - ესაა ისეთი სიტუაციისადმი ანდა ნორმატიული მოთხოვნებისადმი ინდივიდუალური დამოკიდებულების გამომუშავება, რომელთა შინაარსი ეკოლოგიურ ხასიათს ატარებს და გამოიხატება ადამიანის (მიკროსისტემის) ჩართვით საზოგადოებრივ ყოფიერებაში (მაკროსისტემაში). ამასთან, ნაწილობრივი ყოფითი დაბრკოლებების დაძლევა ხდება სულიერი მექანიზმებისა და სოციოკულტურული მხარდაჭერის მეშვეობით.

„ეკოლოგიური თვითგამორკვევის“ კატეგორიის განხილვისას არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ სულიერების, სულიერი არჩევანის ფენომენის შინაარსობრივ მხარეს. ჩვენი ღრმა რწმენით, სულიერი არჩევანი არის ცხოვრების აზრის შეფასების პოტენციური და რეალური შესაძლებლობა. ყოველი ახალი არჩევანის დროს ადამიანს უჩნდება და უმტკიცდება ახალი ღირებულებები. ჟ. სარტრის თქმით: `საკუთარი არჩევანი, ასე თუ ისე, ნიშნავს იმავდროულად ვამტკიცოთ ღირებულება იმისა, რასაც ვირჩევთ, ვინაიდან და რადგანაც ჩვენ არავითარ შემთხვევაში არ შეგვიძლია ავირჩიოთ ბოროტება~ (ჟ. სარტრი. ეგზისტენციალიზმი - ეს ჰუმანიზმი. მ. 1990. რუს. ენაზე).

სულიერება - ეს მომწიფებული პიროვნების განვითარებისა და თვითრეგულირების უმაღლესი დონეა. ამის საფუძველზე და მოტივაციურ-აზრობრივი რეგულატორების მეშვეობით იგება მისი ცხოველმოქმედების მაღალადამიანური ღირებულებები. სულიერება სტრუქტურა კი არ არის, არამედ პიროვნული სიმწიფის მიღწეული ადამიანის არსებობის საშუალებაა. სულიერად ამაღლებული ადამიანი იზოლირებული ინდივიდი აღარ არის, რომელსაც მხოლოდ გარემოსთან ეფექტური ადაპტაციის ეგოცენტრული ამოცანების გადაწყვეტა ხელეწიფება, იგი დამოუკიდებელ პიროვნებათათვის დამახასიათებელი შემოქმედებითი ენერგიით ივსება, თავს აღწევს საკუთარ ჩარჩოებს და მზადაა სამყაროსთან ახალ კავშირურთიერთობებისათვის.

ეკოლოგიური პასუხისმგებლობა - ეს პიროვნების ისეთი თვისებაა, რომელშიც ნებაყოფლობით ვლინდება მისი ზნეობრივი მოთხოვნილებები. იგი ეფუძნება ეკონორმების დაცვას, რწმენას, რომ ასეთი და მხოლოდ ასეთი ქცევაა მიზანშეწონილი.

მასწავლებლის ეკოლოგიურ-პედაგოგიური კულტურა - მისი პედაგოგიური მოღვაწეობის განუყოფელი ნაწილია. იგი ვლინდება პიროვნულ ეკოლოგიურ-პედაგოგიურ პოზიციაში, ეკოლოგიურ-პროფესიულ ცოდნასა და უნარ-ჩვევებში, ეკოლოგიური განათლების ამოცანათა გადაწყვეტის შემოქმედებითი გამოცდილების რეალიზაციაში.

„ეკოლოგიის“ კურსის სწავლების გამოცდილების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ბევრ მასწავლებელს მისი სწავლება მნიშვნელოვნად უჭირს. ზოგჯერ მათი წარუმატებელი საქმიანობის მიზეზი ხდება, ერთი მხრივ, სწავლების თანამედროვე ტექნოლოგიებისადმი არასწორი მიდგომა, მეორე მხრივ, სწავლების მეთოდოლოგიური საფუძვლების შეუფასებლობა. აქ განსაკუთრებით ყურადღებამისაქცევია მასწავლებლის მზაობის კომპონენტები. ვ. სლასტენინას აზრით, ეს მოიცავს ზნეობრივ-ფსიქოლოგიურ, შინაარსობრივ-ინფორმაციულ და საქმიანობა-მოღვაწეობით მზაობებს.

პიროვნების ზნეობრივ-ფსიქოლოგიური მზადყოფნა განიხილება როგორც ბუნებისადმი, მისი შემოქმედებითი გარდაქმნისადმი, მასზე ზემოქმედებისადმი ჰუმანური დამოკიდებულების განწყობა.

შინაარსობრივ-ინფორმაციული მზადყოფნა გამოიხატება ეკოლოგიური რისკის, გარემოს ცვლილებების მიმართ ორგანიზმის ადაპტაციის შესაძლებლობების, პედაგოგიური ეკოლოგიის სოციალური მნიშვნელობის შესახებ ინფორმაციისა და, რა თქმა უნდა, ეკოლოგიური განათლების კონცეპტუალური საფუძვლების ფლობით.

მოღვაწეობითი მზადყოფნა გულისხმობს ისეთი ორგანიზაციულ-საქმიანობითი უნარ-ჩვევების ფლობას, რომლებიც აუცილებელია მოწოდებული შინაარსის დიაგნოსტიკისათვის, მისი მიზანდანიშნულების განხილვა-გააზრებისათვის, საგანმანათლებლო ტექნოლოგიების მეთოდების, ფორმებისა და საშუალებების შერჩევისათვის, სასწავლო პროცესის კორექციისა და შეფასებისათვის.

ეკოლოგიური აზროვნება. ეს გონებრივი მოქმედების უმაღლესი გამოვლინებაა, იგი ორიენტირებულია მეცნიერული ცოდნის გარკვეული საქმიანობის უნარ-ჩვევების ათვისება-დაუფლებაზე, კულტურული ღირებულებებისა და ნორმატივების აღდგენა-განახლებაზე, რაც, ერთობლივად, ბუნებითსარგებლობასთან არის ადაპტირებული.

ეკოლოგიური აზროვნების არსი, ჩვენი გაგებით, ესაა ორიენტირების სისტემური ტიპის მქონე მეცნიერული, თეორიული აზროვნება, რომელიც ვითარდება არა მარტო სოციალური პირობების ზეგავლენით, არამედ, რომელსაც საამისოდ აქვს შინაგანი პირობებიც. ისე რომ, ეს დიალექტიკური აზროვნებაა.

ეკოლოგიური აზროვნება რეფლექსური ხასიათისაა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ დროს შეგნებულად კონტროლირდება შემეცნებითი საქმიანობის პროცესი, ფორმა, პირობა და საფუძველი. ასევე, ეკოლოგიური პრობლემების დაძლევის მექანიზმი - გააზრება, ფორმირება და მისი პრაქტიკული გადაწყვეტის ხედვა.

ეკოლოგიური აზროვნების განმასხვავებელი ნიშანია მისი შემოქმედებითი ხასიათი. მოსწავლეებთან მიმართებაში, ვ. კალენაიას შეხედულებით, ეკოლოგიურად შეიძლება მივიჩნიოთ ისეთი აზროვნება, რომელიც მათ საშუალებას აძლევს შემოქმედებითად გააანალიზონ ეკოლოგიური სიტუაცია, მასზე დაყრდნობით გამოყონ ეკოლოგიური პრობლემები, მოძებნონ მათი გადაწყვეტის გზები და განახორციელონ რეფლექსურ-შემფასებლური ქმედებები.

ეკოლოგიური აზროვნების მაღალ დონეზე მიღწევისას არა მარტო სწორ, არამედ ოპტიმალურ გადაწყვეტათა ძიება, როგორც დიალოგის გამოვლენა, მიმდინარეობს სახეცვლილებათა ჰარმონიულობის ინტეგრალური კრიტერიუმის გამოყენებით. მაშასადამე, ეკოლოგიური აზროვნება - დიალოგური, კომუნიკაციური აზროვნებაა. იგი ადამიანისა და ბუნების თანაშემოქმედებას გულისხმობს, ერთი და იმავე პრობლემის მრავალგვარად გადაწყვეტის შესაძლებლობებს შეიცავს. ესაა სივრცესა და დროში განფენილი გლობალური, პლანეტარული აზროვნება, რაც ყველა ადამიანში ადეკვატურ ასახვას პოულობს სივრცობრივ-დროით დამოკიდებულებათა სახით, იგი არსებობს არა მარტო ბუნებასა და საზოგადოებრიობაში, არამედ მათ შორის ურთიერთქმედებაშიც.

ლიტერატურა:

1. Алтуева А. Н. Комплексные самостоятельные исследования учащихся в процессе экологического образования: Автореферат дисс. ... канд. пед. наук - 13.00.01 - СПб., 1992. - 18 с.
2. Лисниченко В.В., Лисниченко Н.Б. Экологическое мировоззрение и экорациональная модель поведения //Теоретические и прикладные проблемы психологии личности: Сборник материалов Международной научно-практической конференции 17-18 ноября 2004 г. – Пенза, 2004., С. 77 – 79.
3. Развитие системы образования — обеспечение будущего. Германова Г.Н., Горшенина М.В., Ескиндинова М.Ж., Зубарева В.А., Карасюк В.В., Коновалова Н.Г., Красильникова Е.В., Макеева И.А., Романенко Е.С., Стовец В.Г., Уткина А.Н., Шаркун Ю.Ф., Шаркун Ю.Ф., Шевченко С.В. Одесса, 2013. Том 1, Книга 3.
4. Развитие системы образования — обеспечение будущего. Германова Г.Н., Горшенина М.В., Ескиндинова М.Ж., Зубарева В.А., Карасюк В.В., Коновалова Н.Г., Красильникова Е.В., Макеева И.А., Романенко Е.С., Стовец В.Г., Уткина А.Н., Шаркун Ю.Ф., Шаркун Ю.Ф., Шевченко С.В. Одесса, 2013. Том 1, Книга 3.
5. M. Antia Eekologiuri ganaTleba. saxelmZRvanelo. Tbilisi 2008.

THE MAIN ECOLOGICAL CATEGORIES OF PEDAGOGY

Medea Antia

Doctor of Technology, member of Tskhum-Abkhazian

Academy of Sciences

E-mail: medeaantia51@gmail.com

Presented by the Institute of Pedagogy and Methodology at the Tskhum-Abkhazian Academy of Sciences

Abstract. The article presents the modern main ecological categories of pedagogy: *Ecological thinking, ecological education*. Ecological thinking is the highest demonstration of mental activity aimed at appropriation of a system of scientific knowledge, methods of theoretical and practical activity for the reproduction of cultural values and standards, contributing to the adapted nature management. Ecological education is a process and a learning outcome aimed at assimilation of integrative knowledge about the environment, skills and abilities of eco-activity, the formation of a general ecological culture in the presence of positive motivation of students for eco-understanding and making actions for the development of civilization.

Keywords: *Ecology, outecology, sinecology, ecological thinking, ecological Education.*